

Ameryka, a ściślej biorąc Stany Zjednoczone co najmniej od XIX w. stały się dla wielu Polaków rodzajem ziemi obiecanej, gdzie wyjeżdżano za chlebem, dla poprawy warunków materialnych, czy dla budowania i rozwoju kariery zawodowej. Śledząc losy polskich kompozytorów, którzy w XX w. znaleźli się w Stanach Zjednoczonych można stwierdzić, że wyjeżdżali oni zarówno w poszukiwaniu lepszych warunków do pracy twórczej, jak i z przyczyn politycznych, chcąc uniknąć represji najpierw nazistów, a po II wojnie światowej komunistów i żyć w wolnym kraju. W I połowie XX w. przyjechali do USA m.in. Zygmunt Stojowski (w 1905), Tadeusz Jarecki (w 1917), Wiktor Łabuński (w 1928), Feliks Roderyk Łabuński (w 1936), a wiele czasu spędził tam również Ignacy Jan Paderewski (już od 1891), właściciel farmy w Paso Robles w Kalifornii. Przed represjami nazistów za Ocean schronili się m.in.: Karol Rathaus (przyjechał w 1938 r.), Jerzy Fitelberg (w 1940), Wanda Landowska (w 1941), Aleksander Tansman (w 1941) i Michał Kondracki (w 1943), zaś Tadeusz Zygfryd Kassern (w 1945) i Mateusz Gliński (w 1956) nie chcieli wracać do komunistycznej ojczyzny. Z wybitnych twórców, którzy w drugiej połowie XX stulecia związali się z tym krajem należy wymienić Stanisława Skrowaczewskiego (od 1960) i Martę Ptaszyńską (od 1972).

Porównanie ich biografii, a niekiedy i twórczości, wykazuje wiele podobieństw, ze względu na wspólne doświadczenie wojen, narastania faszyzmu czy komunizmu i często przymusowej emigracji, bez szans na powrót do kraju. Przez wiele lat w Polsce próbowano zresztą zatrzeć pamięć o nich, PRL-owska polityka kulturalna nie sprzyjała bowiem propagowaniu twórczości kompozytorów, którzy wybrali życie poza krajem. Podejmowane natomiast przez polskich twórców próby budowania nowego życia na obczyźnie nie zawsze były łatwe i uwieńczone sukcesami artystycznymi, bez wątplenia jednak każdy z nich zaznaczył swą obecność w życiu kulturalnym Ameryki, zachowując zwykle silne przywiązanie do kraju swego pochodzenia.

Prezentowany tutaj „*American Dream*”. *Polscy twórcy za Oceanem* to trzeci tom zainicjowanej i wydawanej przez Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk serii

„Muzyka polska za granicą”. Po przeglądzie najważniejszych zagadnień (tom I: *Twórcy – źródła – archiwa*, 2017)) oraz przybliżeniu środowiska kompozytorów polskich związanych w okresie międzywojennym z Paryżem (tom II: *Między Warszawą a Paryżem (1918–1939)*, 2019)) uznaliśmy, że przyszedł czas na studia nad obecnością polskich twórców w Ameryce. Niniejszy tom zawiera teksty naukowców z Polski, a także ze Stanów Zjednoczonych. Ewelina Boczkowska z Youngstone State University, Sławomir Dobrzański z Kansas State University oraz Marek Żebrowski z Polish Music Center, University of Southern California podzielili się z nami rezultatami swoich badań, ze szczególnym uwzględnieniem zachowanych w Ameryce materiałów źródłowych – za co jesteśmy szczególnie wdzięczni. Grono naukowców z Polski, poza Instytutem Sztuki PAN, reprezentują przedstawiciele Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie, Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy i Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku.

Prezentowana tematyka dotyczy zatem wybranych twórców, którzy swoje losy z różnych względów związali ze Stanami Zjednoczonymi – albo na stałe: jak Karol Rathaus, Jerzy Fitelberg, Michał Kondracki, Wiktor Łabuński. Henryk Wars czy Roman Ryterband; albo tylko w części: jak Andrzej Panufnik czy Zygmunt Mycielski, a nawet Roman Palester, którego „American Dream” pozostało już zupełnie w sferze niezrealizowanych nigdy planów.

Oddajemy czytelnikom 10 tekstów autorek i autorów od lat zajmujących się badaniami nad wybranymi aspektami życia, działalności i obecności polskich twórców XX w. poza granicami kraju. I tak, Jolanta Guzy-Pasiak przybliża działalność Karola Rathausa w Queens College w Nowym Jorku, Ewelina Boczkowska przypomina postać Jerzego Fitelberga, Iwona Lindstedt tropi amerykańskie drogi Michała Kondrackiego, Marek Żebrowski koncentruje się na losach i muzyce Henryka Warsa i Romana Ryterbanda, a Sławomir Dobrzański wspomina działalność Wiktora Łabuńskiego. Wszyscy wymienieni twórcy związali swoje losy z Ameryką. Kolejne artykuły przybliżają natomiast pewne związane z amerykańskimi planami wycinki z życia ich bohaterów. A zatem: Beata Bolesławska-Lewandowska przedstawia historię kontaktów Andrzeja Panufnika z Leopoldem Stokowskim i Fundacją Kościuszkowską w kontekście powstania trzeciej symfonii (*Sinfonia Sacra*) kompozytora, Lech Dzierżanowski śledzi wątki dotyczące planów osiedlenia się w USA Romana Palestra, a Barbara Mielcarek-Krzyżanowska szczegółowo przygląda się pobytom Zygmunta Mycielskiego w kalifornijskiej posiadłości jego przyjaciółek, Mimy Porter i Marcelle de Manziarly. Tekst Violetty Kostki dotyka z kolei problematyki recepcji muzyki Pawła Szymańskiego w Stanach Zjednoczonych, natomiast zamykający całość artykuł Małgorzaty Komorowskiej powraca do tematyki historycznej – tym razem związanej nie z kompozytorami, a z obec-

nością w Ameryce znakomitych polskich artystów-wykonawców. W tym przypadku chodzi o Marcelłę Sembrich-Kochańską, która symbolicznie przywołuje tutaj zatem także – obok kompozytorów – rolę i znaczenie osiadłych w Stanach Zjednoczonych wykonawców pochodzących z ziem polskich.

Oddając Państwu do rąk niniejszy tom, jesteśmy przekonane, że w pewnym stopniu wypełnia on luki w dostępnej powszechnie wiedzy na temat życia i działalności polskich twórców – kompozytorów w Ameryce, także w aspekcie różnorodnych z nią związków. Liczymy jednocześnie na to, że zawarte tu teksty staną się inspiracją dla dalszych badań i podejmowania kolejnych tematów związanych z tym zakresem.

Dziękujemy serdecznie Autorkom i Autorom za podzielenie się z nami wynikami ich pracy naukowej. Podziękowania składamy także recenzentkom tomowi, dr hab. Małgorzacie Gamrat, KUL i dr hab. Elżbiecie Szczurko, prof. AM w Bydgoszczy, za ich życzliwość i cenne uwagi. Na koniec słowa wdzięczności kierujemy także do kierownictwa i zespołu Zakładu Muzykologii Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk za merytoryczne i koleżeńskie wsparcie na każdym etapie pracy.

Beata Bolesławska-Lewandowska, Jolanta Guzy-Pasiak